

In de meest recente rapportage van cijfers rond gezond gewicht van de GGD Drenthe valt op dat ondergewicht bij jeugdigen in de provincie Drenthe toeneemt. Deze factsheet zet een aantal aspecten van ondergewicht op een rijtje: gaat het bij de toename om matig of ernstig ondergewicht? Zijn er verschillen tussen jongens en meisjes? Speelt leeftijd een rol, en is ondergewicht bij kinderen van tijdelijke aard? Zijn de trends vergelijkbaar voor elke Drentse gemeente?

Een stijgende trend

De laatste drie schooljaren laten een significante stijging van ondergewicht zien bij kinderen in groep 2 van het basisonderwijs (BO). Ook in groep 7 BO en klas 2 van het voortgezet onderwijs (VO) is een stijgende trend te zien, maar deze trend is niet statistisch significant. Deze factsheet laat zien dat de Drentse trends **niet** wijzen op een toename van gezondheidsrisico's bij kinderen.

Aanpak

Om zicht te krijgen op de ontwikkeling van ondergewicht van jeugdigen wordt gebruik gemaakt van de Body Mass Index (BMI)¹. De BMI wordt verkregen vanuit de metingen van lengte en gewicht zoals geregistreerd in het elektronisch kinddossier KD+. Deze metingen betreffen de leerlingen uit groep 2 en 7 van het basisonderwijs en leerlingen uit klas 2 van het voortgezet onderwijs over vijf schooljaren (2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015 en 2015-2016). Vanuit de berekeningen van BMI en het hanteren van afkapwaarden naar geslacht en leeftijd worden de jeugdigen in de categorieën ondergewicht (inclusief ernstig ondergewicht), normaal gewicht, matig overgewicht en obesitas ingedeeld².

Een schooljaar wordt steeds vergeleken met 2011-2012 (eerste meet-jaar) en de betreffende gewichtsklasse wordt steeds vergeleken met normaal gewicht. Als er in het onderzochte schooljaar een significante toe- of afname van ondergewicht is t.o.v. het referentiejaar 2011-2012 dan wordt dit vermeld bij de tabel. Significants wil zeggen dat de toe- of afname niet op toeval berust en dat er sprake is van een verandering.

¹ De BMI wordt berekend door het lichaamsgewicht in kilo's te delen door het kwadraat van de lichaamslengte in meters.

² Cole TJ, Bellizzi MC, Flegal KM, Dietz WH. Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: International survey. *BMJ*. 2000;320(7244):1240-1243; van Buuren S. Body-mass index cut-off values for underweight in dutch children. *Ned Tijdschr Geneesk*. 2004;148(40):1967-1972.

Ontwikkeling van ondergewicht in de provincie Drenthe

	Drenthe		
	Groep 2	Groep 7	Klas 2
	%	%	%
2011-2012	5,4%	5,4%	6,7%
2012-2013	5,7%	5,5%	6,7%
2013-2014	7,1%	6,1%	7,4%
2014-2015	6,5%	6,1%	7,3%
2015-2016	6,9%	6,1%	6,9%

Is er sprake van een significante verandering t.o.v. 2011-2012?

Geen verandering
Toename
Afname

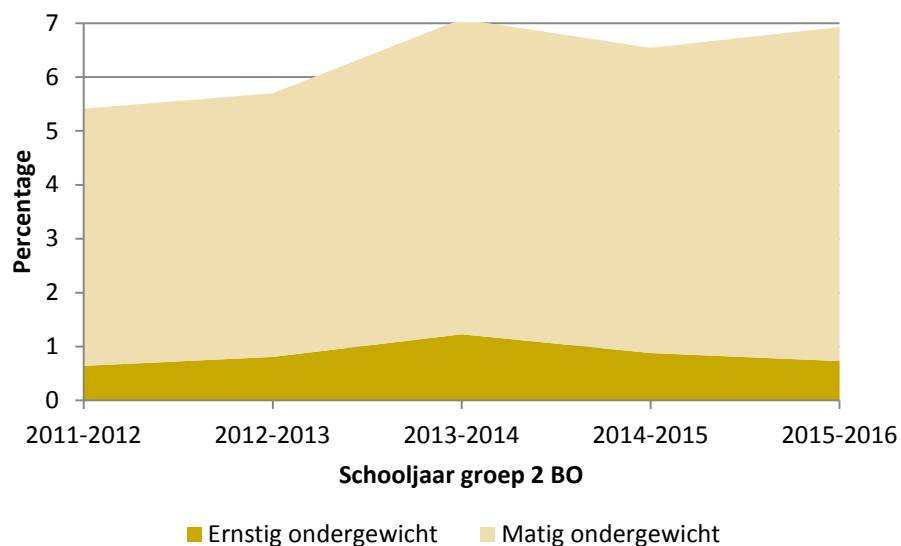
Wereldwijd heeft zich de afgelopen veertig jaar een transitie voltrokken: van een situatie waarin ondergewicht meer dan dubbel zo vaak als ernstig overgewicht voorkwam naar een situatie waarin obesitas vaker voorkomt dan ondergewicht.³ In bepaalde westerse landen zoals Nederland lijkt deze transitie opgevolgd te worden door een trend van stabiliserende of zelfs dalende prevalenties van (ernstig) overgewicht en enige stijging van ondergewicht bij kinderen en jongeren. In een onderzoek onder kinderen in Amsterdam⁴ werd een significante stijging van matig ondergewicht gevonden en een significante daling van overgewicht en obesitas. Deze trends deden zich vooral voor bij kinderen van Nederlandse afkomst en zowel bij voorschoolse als schoolgaande kinderen.

³ NCD Risk Factor Collaboration. Trends in adult body-mass index in 200 countries from 1975 to 2014: a pooled analysis of 1698 population-based measurement studies with 19.2 million participants. *Lancet* 2016; 387: 1377-96.

⁴ Franssen SJ, van der Wal MF, Jansen P, van Eijsden M. Onder- en overgewicht bij Amsterdamse kinderen. Een trendanalyse en prognose. *Ned Tijdschr Geneesk* 2015; 159: A8967.

Matig en ernstig ondergewicht

Ondergewicht komt voor in verschillende mate van ernst. Voor kinderen in groep 2 (BO) ligt de BMI-grens waar beneden van ernstig ondergewicht gesproken kan worden voor jongens op ongeveer 13,2 en voor meisjes op 13,1. Kinderen met een gemiddelde lengte van 117-121 cm. met ernstig ondergewicht wegen dan minder dan 18-19 kg. Onderstaande figuur laat voor groep 2 BO zien dat de stijgende trend niet zozeer geldt voor ernstig ondergewicht maar wel voor matig ondergewicht. Voor groep 7 BO en klas 2 VO geldt overigens ook dat ernstig ondergewicht niet een stijgende lijn vertoont.

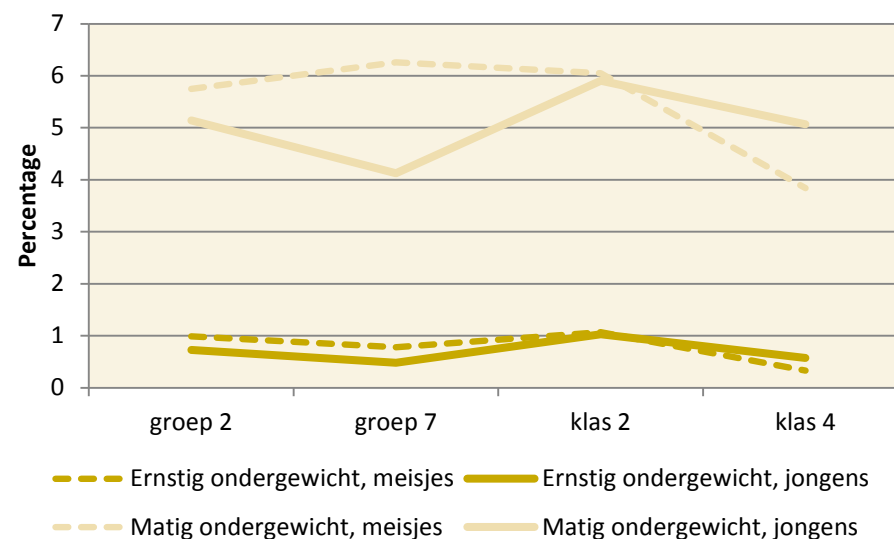
Jongens en meisjes

Het groeitraject van meisjes verschilt van dat van jongens. In de praktijk van de jeugdgezondheidszorg wordt rekening gehouden met de rol van geslacht, door afzonderlijke groeikaarten voor meisjes en jongens te gebruiken. Aan de hand daarvan wordt beoordeeld

in hoeverre sprake is van normale dan wel afwijkende groei van het lichaamsgewicht (afgezet tegen lengte). Nadat voor deze verschillen naar geslacht is gecorrigeerd kunnen eventuele verschillen in prevalentie zichtbaar worden.

In onderstaande figuur worden de percentages van meisjes en jongens met ondergewicht getoond. Zowel ernstig ondergewicht als matig ondergewicht blijken in het basisonderwijs vaker voor te komen bij meisjes dan bij jongens. Dit geldt in groep 7 nog meer dan in groep 2. Opvallend is dat in klas 2 van het VO de verschillen in het voorkomen van ondergewicht tussen meisjes en jongens zijn verdwenen. Die omkering tijdens de periode van de middelbare school wordt helemaal duidelijk als ook naar de meetgegevens van het jongerenconsult (in Drenthe vooral uitgevoerd bij HAVO- en VWO-scholieren in klas 4) wordt gekeken: ondergewicht komt dan beduidend vaker bij jongens dan bij meisjes voor.

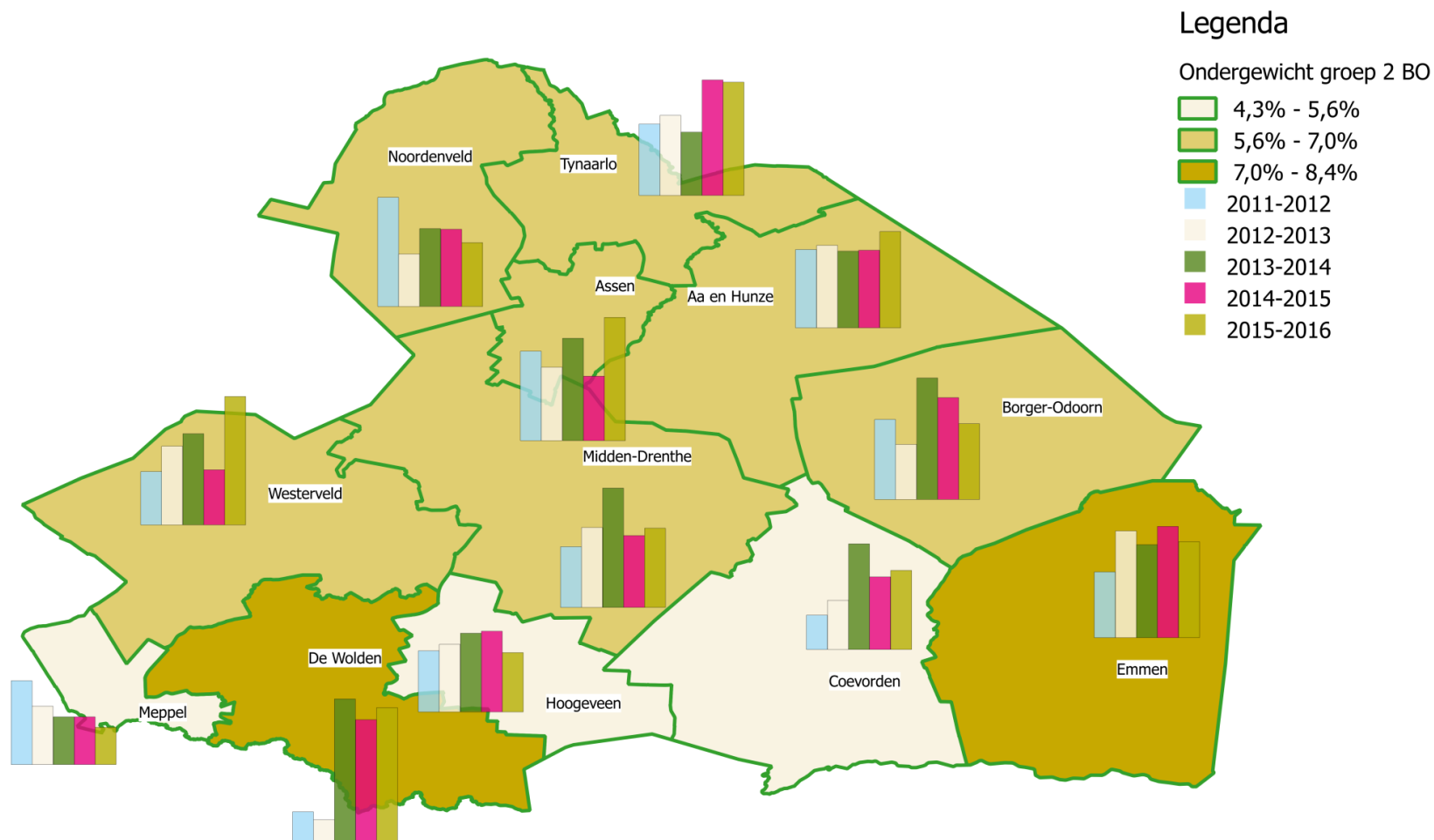
Deze omkering heeft deels te maken met een verschil in lengtegroei tussen meisjes en jongens: de 'groeispurt' begint eerder bij meisjes en houdt ook sneller op dan bij jongens.

Trends in de gemeenten

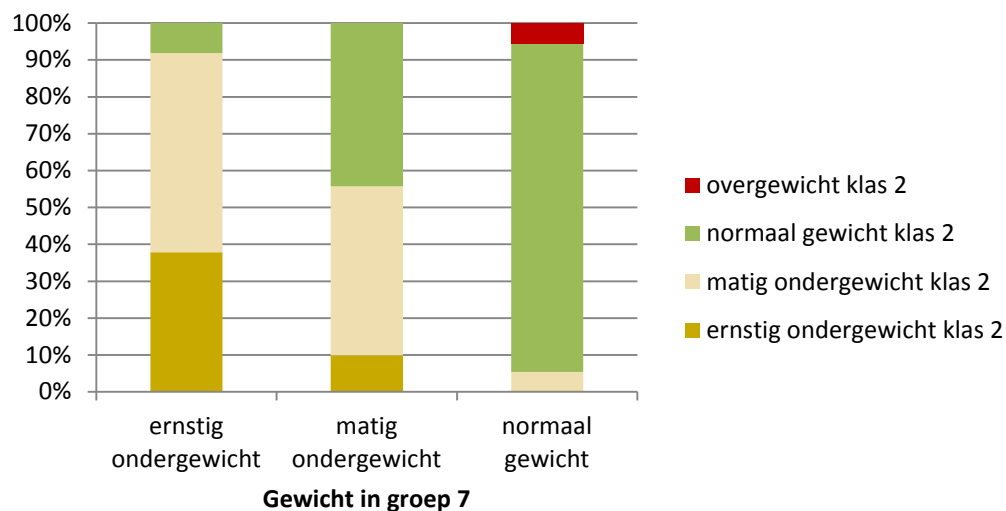
Op het niveau van de Drentse gemeenten is de stijgende trend in groep 2 van het basisonderwijs (BO) minder duidelijk te zien. Over de 5 schooljaren gemeten zijn de percentages ondergewicht het hoogst in De Wolden en Emmen, het laagst in Meppel, Hoogeveen en Coevorden. Een stijgende trend is zichtbaar in Tynaarlo, Westerveld, Coevorden en De Wolden. In Meppel is echter sprake van een dalende trend.

Verklaringen voor de trends en verschillen op gemeentelijk niveau zijn moeilijk te geven: daarvoor zijn de onderlinge verschillen te gering en de cijfers van jaar tot jaar te variabel.

Is ondergewicht blijvend of van tijdelijke aard?

Vanuit dwarsdoorsneden in de tijd bleek dat ondergewicht wat vaker voorkomt in groep 2 dan in groep 7, en dat in klas 2 VO het percentage leerlingen met ondergewicht ook wat hoger ligt dan in groep 7. De registratiegegevens van de JGZ maken het steeds meer mogelijk om kinderen in de tijd te volgen. Voor bijna 7700 kinderen was het mogelijk om de groeitrajecten vanaf groep 7 BO tot klas 2 VO te onderzoeken*. Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen met ernstig ondergewicht in groep 7 deels in diezelfde gewichtscategorie blijven op het VO (bijna 40%) maar ook terecht komen in de categorieën matig ondergewicht (54%) of normaal gewicht (8%). Kinderen met matig ondergewicht in groep 7 blijven vooral in dezelfde categorie of hebben normaal gewicht op het VO. Soms (10%) komt het voor dat ze terecht komen in de categorie van ernstig ondergewicht. Bij kinderen met een normaal gewicht in groep 7 komt het in dezelfde mate (ruim 5%) voor dat zij op het VO ofwel matig ondergewicht ofwel overgewicht hebben. Het komt zelden of niet voor dat kinderen met ondergewicht in groep 7 een drietal jaren later overgewicht hebben, of andersom.

* Vanaf het schooljaar 2017-2018 is het mogelijk kinderen te volgen vanaf groep 2 naar groep 7, van groep 7 naar klas 2 VO, en van klas 2 VO naar klas 4 VO (HAVO/VWO)

Betekenis

Over de determinanten en gezondheidsrisico's van ondergewicht is weinig bekend. Van ernstig ondergewicht is bekend dat het kan leiden tot een achterstand in lengtegroei en in cognitieve ontwikkeling en een verzwakt immuunsysteem⁴. De trends in ernstig ondergewicht in Drenthe wijzen niet op een stijging van dergelijke gezondheidsrisico's. Veel kinderen met ondergewicht zijn niet ondervoed of zorgbehoevend. Vaak is ondergewicht van tijdelijke aard. In de praktijk van de JGZ dient de BMI om afwijkende groei te signaleren, maar bepaalt de klinische blik van de jeugdarts of –verpleegkundige of extra zorg nodig is. De trends worden in nauwe afstemming tussen de JGZ en de epidemiologen van de GGD Drenthe met aandacht gevolgd. Of in Drenthe overgewicht bij jeugdigen geleidelijk zal plaatsmaken voor ondergewicht is nu niet te zeggen. Het terugdringen van overgewicht blijft van groot belang, vanwege de hoge prevalentie en de bekende gezondheidsrisico's op de korte en langere termijn.

Meer weten ?

Wilt u als gemeente advies bij de verdere uitwerking van een integraal beleid gericht op gezond gewicht bij jeugdigen dan kunt u contact opnemen met de adviseurs gezondheidsbevordering van de GGD Drenthe: Martine te Nijenhuis, Inge Dijkstra en Piet de Ruiter.

Voor vragen over provinciale cijfers of gemeentelijke cijfers kunt u contact opnemen met afdeling epidemiologie van GGD Drenthe: epidemiologie@ggddrenthe.nl. Cijfers en rapportages zijn te vinden op www.GezondheidsGegevensDrenthe.nl.

Colofon

Deze factsheet is een uitgave van GGD Drenthe maart 2017

Mien Ruysweg 1
9408 KA Assen
Postbus 144
9400 AC Assen
T (0592) 306 300

I www.ggddrenthe.nl